

מראה מקומות, שיעור מאת הרב מרדכי קורנפלד שליט"א

Purim 5771 - "Stretching and Spinning"

פורים תשע"א - "יתגדל ויתקדש שמי'ה רבא"

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- מה ניתן ללמוד מכלי המקדש על המלכויות שלהן נשתעבדו ישראל?
- למה נרמז שמו של מרדכי הצדיק בבשמים שמשמשים לקטורת הסמים?
- למה רמזה התורה ש"כל תענית שאין בן ממושעי ישראל אינו תענית" בסמני הקטורת?
- נחלקו התנאים בכמה נתארך שרביטו של אחשורוש. למה עמדה השרביט דוקא על מדות אלו?
- אם השרביט נתארך עד שהגיע ראשו לאסתר, למה כתוב "ותקרב" אסתר ותגע בראש השרביט?
- מהו הסוד הטמון בשמות הווי"ה שנרמזו במגילת אסתר בראשי תיבות וסופי תיבות, ישר והפוך?

כלי המקדש והמלכויות

1. שמות פרק כ' פסוק ב', וז"ל, "אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים."

2. ויקרא פרק כ"ה פסוק נ"ה, וז"ל, "כי-לי בני-ישראל עבדים עבדי הם אשר-הוצאתי אותם מארץ מצרים."

3. גמרא יומא לג:, וז"ל, "תניא שלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעה."

4. אבות פרק א' משנה ב', וז"ל, "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים."

המנורה ומלכות יון

5. גמרא שבת כא:, וז"ל, "מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון... שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה."

6. גמרא בבא בתרא כה:, וז"ל, "אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום."

7. גמרא סוטה מט:, וז"ל, "והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג מאי דכתיב עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי, אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות למדו תורה וחמש מאות למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהן אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא."

השולחן ומלכות בבל

8. **רש"י שמות פרק כ"ה פסוק כ"ד**, וז"ל, "זר זהב. סימן לכתר מלכות, שהשולחן שם עושר וגדולה כמו שאומרים שלחן מלכים."

9. **גמרא נדרים כד.**, וז"ל, "ת"ש האומר לחבירו קונם שאתה נהנית לי אם אי אתה נותן לבני כור של חיטין ושתי חביות של יין... ומודה רבי אליעזר בהאי דנדרא הוי משום דאמר ליה לאו מלכא אנא דמהנינא לך ואת לא מהנית לי."

10. **גמרא בבא בתרא י**, וז"ל, "תניא אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו בני מהו שאמר הכתוב צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת, נענה רבי אליעזר ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן שאינם עושין אלא להתגדל בו כמו שנאמר די להוון מהקרבין ניווחין לאלקה שמיא ומצליין לחיי מלכא ובנוהי... נענה רבי יהושע ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן שנאמר להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין הן תהוי ארכא לשלותיך וגו'... אמר רבן גמליאל עדיין אנו צריכין למודעי רבי אליעזר המודעי אומר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא לחרף אותנו בו שנאמר ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה' ולא שמעתם בקולו והיה לכם הדבר הזה."

ורש"י שם, וז"ל, "ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה' וגו'. נבוזראדן קאמר ליה לירמיה כשהיה מגלה את ישראל לבבל."

ותוספות שם, וז"ל, "ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם וגו'. ואותה שעה עשה צדקה, שהיה מקנא להקב"ה, א"נ שהיה מתיר את ירמיה מן הזיקים כדכתיב התם."

11. **נחמיה פרק ה' פסוקים א'-י"ב**, וז"ל, "א ותהי צעקת העם ונשיהם גדולה אל אחיהם היהודים:

ב ויש אשר אמרים בגינו ובנתינו אנחנו רבים ונקחה דגן ונאכלה ונחיה:
ג ויש אשר אמרים שדתינו וכרמינו ובתינו ובתינו ערבים ונקחה דגן ברעב:
ד ויש אשר אמרים לוינו כסף למדת המלך שדתינו וכרמינו:
ה ועתה כבשר אחינו בשרנו כבניהם בגינו והנה אנחנו כבשים את בגינו ואת בנתינו לעבדים ויש מבנתינו נכבשות ואין לאל לדנו ושדתינו וכרמינו לאחרים:
ו ויחר לי מאד פאשר שמעתי את זעקתם ואת הדברים האלה:
ז וימלך לבי עלי ואריבה את החורים ואת הסגנים ואמרה להם משא איש באחיו אתם (נשאים) ואתן עליהם קהלה גדולה:
ח ואמרה להם אנחנו קנינו את אחינו היהודים הנמכרים לגוים כדי בנו וגם אתם תמכרו את אחיכם ונמכרו לנו ויחרישו ולא מצאו דבר:
ט (ויאמר) [נאמר] לא טוב הדבר אשר אתם עשים הלוא ביראת אלקינו תלכו מחרפת הגוים אויבינו:

י וגם אני אחי ונערי נשים בהם כסף ודגן נעזבה נא את המשא הזה:
יא השיבו נא להם כהיום שדתיהם פרמיהם זיתייהם ובתייהם ומאת הכסף והדגן התירוש והיצקה אשר אתם נשים בהם:
יב ויאמרו נשיב ומהם לא נבקש כן נעשה פאשר אתה אומר ונקרא את הפהנים נאשביעם לעשות כדבר הזה:"

12. **נחמיה פרק ח' פסוק י'**, וז"ל, "ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו."

12. מדרש ויקרא רבה פרשה י"ג אות ה', וז"ל, "את הגמל זו בבל שנאמר (תהלים קלז) אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו."

הארון ומלכות רומי

13. רמב"ן ויקרא פרק כ"ה פסוק א', וז"ל, "וביאור הענין, כי בתחילת ארבעים יום הראשונים של לוחות הראשונות כתב משה בספר הברית את כל דברי ה' ואת כל המשפטים הנאמרים שם, ויזרוק דם הברית על העם (שמות כד ח), וכשחטאו בעגל ונשתברו הלוחות כאילו נתבטלה הברית ההיא אצל הקב"ה, וכשנתרצה הקב"ה למשה בלוחות שניות צוהו בברית חדשה, שנאמר (שם לד י) הנה אנכי כורת ברית, והחזיר שם המצות החמורות שנאמרו בסדר ואלה המשפטים בברית הראשונה, ואמר (שם פסוק כז) כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל."

14. גמרא יומא נד., וז"ל, "אמר רב קטינא בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להן ראו חבתכם לפני המקום כחיבת זכר ונקבה."

15. גמרא מגילה יא., וז"ל, "ושמואל אמר לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, לא מאסתים בימי יוונים, ולא געלתים בימי נבוכדנצר, לכלותם בימי המן, להפר בריתי אתם בימי (פרסיים) [צ"ל רומיים, וכ"ה בכל הכת"י] כי אני ה' אלקיהם בימי גוג ומגוג. במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג, לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, להפר בריתי אתם בימי (פרסיים) [צ"ל רומיים, וכ"ה בכל הכת"י] שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות."

מזבח הזהב ומלכות פרס

16. גמרא חגיגה כז., וז"ל, "מזבח הנחושת דכתיב מזבח אדמה תעשה לי, מזבח הזהב דכתיב (במדבר ג' ל"א) והמנורה והמזבחות, איתקוש מזבחות זה לזה."

17. גמרא גיטין טז., וז"ל, "אדהכי אתא ההוא חברא שקלה לשרגא מקמייהו אמר רחמנא או בטולך או בטולא דבר עשו, למימרא דארומאי מעלו מפרסאי והתני רבי חייא מאי דכתיב אלקים הבין דרכה והוא ידע את מקומה יודע הקב"ה בישראל שאין יכולין לקבל גזירת ארומיים עמד והגלה אותם לבבל, לא קשיא הא מקמי דניתו חברי לבבל הא לבתר דאתו חברי לבבל."

ורש"י שם, וז"ל, "חברא. פרסאי.

שקלה לשרגא. שיש לפרסיים יום איד שאין מדליקין אור באותו יום אלא בבית ע"ז שלהן. לבתר דאתו חברי. משכבש כורש את המלכות ומלך בבבל."

18. עזרא פרק ו' פסוקים ג'-ד', וז"ל, "ג בְּשַׁנַּת חֲדָה לְכוּרֶשׁ מִלְכָּא פּוּרֶשׁ מִלְכָּא שָׁם טַעֲם בֵּית אֱלֹקָא בִירוּשָׁלַם בִּיְתָא יְתַבְּנָא אֶתֶר דִּי דְבַחִין דְּבַחִין וְאֲשׁוּהִי מְסוּבְלִין רוּמָה אֲמִין שְׁתִּין פְּתִיגָה אֲמִין שְׁתִּין: ד נְדַבְכִין דִּי אַבּוֹ גְלָל תְּלַתָּא וְנַדְבַּךְ דִּי אַע חֲדַת וְנַפְקָתָא מִן בֵּית מִלְכָּא תַתְּיָהב."

19. גמרא ראש השנה ג-ד., וז"ל, "מתקיף לה רב כהנא ומי החמיץ (כורש) והכתיב (עזרא ו' ט') ומה חשחן ובני תורין ודכרין ואמרין לעלון לאלקא שמיא חנטין מלח חמר ומשח כמאמר כהניא די בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די לא שלו, אמר לו רבי יצחק רבי

מטונך די להון מהקרבין ניחוחין לאלקא שמיא ומצלן לחיי מלכא ובנוהי. ומאן דעבד הכי לאו מעליותא היא והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמור, לא קשיא כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים."

ורש"י שם, וז"ל, "כאן בישראל. שלבו לשמים ואם מריעין לו בחייו אינו קורא לו תגר אלא תולה היסורין בעונו, אבל עובד כוכבים אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר."

20. גמרא קדושין עב., וז"ל, "וארו חיזא אחרי תנינא דמיה לדוב, תני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב, ר' אמי כי הוה חזי פרסא דרכיב אמר היינו דובא ניידיא."

21. הושע פרק י"ג פסוק ח', וז"ל, "אפגשם כדב שכול ואקרע סגור לבם ואכלם שם כלביא חית השדה תבקעם."

ורש"י שם, וז"ל, "ואקרע סגור לבם. כדרך הדוב אוחו צפרניו בחזה וקורע עד הלב, ל"א סגור לבם את לבם הסגור מלהבין לשוב אלי."

ומלבי"ם שם, וז"ל, "אפגשם כדוב שכול. היא החיה השנית שראה דניאל דמיא לדוב שהוא מלכות מדי. ואז ואקרע סגור לבם בימי המן, שאז פתחו את לבבם ושבו בתשובה."

22. גמרא בבא מציעא פה:, וז"ל, "גזר רבי תעניתא אחתינהו לר' חייא ובניו, אמר משיב הרוח ונשבה זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא, אמרי ברקיעא מאן גלי רזיא בעלמא אמרי אליהו אתיוהו לאליהו מחיוהו שתין פולסי דנורא, אתא אידמי להו כדובא דנורא על בינייהו וטרדינהו."

ובן יהודע שם, וז"ל,

עד הלב עכ"ל... ולכן באתי עתה לבלבל כונת הלב שלכם, כדי שלא יהיה מזה פעולת הגאולה, ולכך נדמה להם כדוב, שדרכו לקרוע על הלב."

"אדמי להו כדובא דנורא. נ"ל בס"ד הטעם דאדמי להו כדוב, והוא דהכתוב אמר בהושע סי' י"ג אפגשם כדוב שכול ואקרע סגור לבם, ופירש רש"י ז"ל כדרך הדוב אוחו צפרניו בחזה וקורע

תפילת מרדכי

23. גמרא מגילה יב:, וז"ל, "תנא כולן על שמו נקראו, בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, בן שמעי בן ששמע קל תפלתו, בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו."

24. גמרא תענית ב., וז"ל, "ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה."

25. תהילים פרק קמ"א פסוק ב', וז"ל, "תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב."

26. גמרא כריתות ו:, וז"ל, "אמר מר כשהוא שוחק אומר היטב הדק, הדק היטב מסייע ליה לר' יוחנן דאמר ר"י כשם שהדיבור רע לין כן הדיבור יפה לבשמים."

27. גמרא חולין קלט:, וז"ל, "מרדכי מן התורה מנין דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא."

28. בני יששכר חודש אדר מאמר א' אות ט', וז"ל,

ראשי חדשים שכל החדשים הן בבחינת איברי

"וני"ל לרמז עוד, הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, דהנה ידוע מכתבי מרן האריז"ל בענין

הראש, אדר הוא סוד החוטם בשיעור קומת הראש.
והנה בחוטם הוא חוש הריח, על כן תראה ב' הגואלים אשר נעשה הנס באדר על ידם נקרא שם בשם הבשמים המהנים לחוש הריח, דהיינו מרדכי נרמז במר דרור [שמות ל כג] דמתרגמינן

מרי דכי כמשאמרז"ל [חולין קלט ב], אסתר נקראת הדסה [אסתר ב ז], הבן. על כן נאמר במרדכי ויזעק זעקה וכו' [שם ד א] ולא נאמר מה אמר, אך הוא מפני שהקול יפה לבשמים [כריתות ו ב], ויתבאר אי"ה להלן [מאמר ד' אות א'] ביתר שאת."

ריח היין והקטורת

29. גמרא מגילה ז: ,וז"ל, "אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי."

30. גמרא ערובין סה, ,וז"ל, "שמואל לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא... א"ר חנינא כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח וגו'."

ורש"י שם, ,וז"ל, "דאית ביה שיכרא. ריח השכר משכרתו. המתפתה ביין. שמפייסין אותו על דבר ומתרצה כשטוב לבו ביין. ריח הניחוח. ואמרן לעיל דריחא דומיא דמשתייא הוא וכתוב ויאמר אל לבו לא אוסיף וגו' דאירצי."

31. גמרא כריתות ו: ,וז"ל, "א"ר חנא בר בזנא א"ר שמעון חסידא כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטרת."

32. כלי יקר בראשית פרק כ"ה פסוק א', ,וז"ל,

"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה. חזר ונשא את הגר וקראה קטורה על שם שמעשה נאים כקטורת, וכן משמע לשון ויוסף שנשאה שנית."

ויש לנו ליתן טעם למה קראה עכשיו קטורה על שם מעשיה, ועוד שזה סותר למה שפירש"י פרשת וירא (כא יד) ותלך ותתע שחזרה לגילולי בית אביה.

והקרוב אלי לומר בזה שמתחילה גרשה על פי בקשת שרה, כי אברהם היה טפל לשרה בנבואה וידעה שרה בנבואה שסופה לחזור לגילולי בית אביה... ותלך ותתע כאשר אמרה שרה, וא"כ

מאחר שגרשה מחמת ערות דבר של עבודה זרה קשה איך חזר ולקחה, על כן בא לתרץ ולומר שעשתה תשובה. כמו ישמעאל בנה שעשה ג"כ תשובה. וכדי לפרסם זה קרא אברהם שמה קטורה, על שם הקטורת, כי פרסם לכל שעשתה תשובה וכל בעל תשובה נעשים לו הזדונות כזכיות והזדונות עולים לריח ניחוח כמו הזכיות, על כן המשילה לקטורת שהחלבנה שריחו רע עולה לריח ניחוח ככל שאר הבשמים, וזה דמיון נאות על חטאי הבעלי תשובה שעולין לריח ניחוח."

המהפכה של התפילה

33. גמרא סוכה יד, ,וז"ל, "א"ר (אליעזר) למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר (בראשית כ"ה כ"א), לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת רחמנות."

34. יחזקאל פרק ח' פסוק י"א, ,וז"ל, "ואיש מקטרתו בידו ועתר ענן הקטרת עלה."

35. רש"י בראשית פרק ח' פסוק א', ,וז"ל, "ויזכר אלקים את נח. זה השם מדת הדין היא ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים."

צירופי השמות במגילת אסתר

36. פרי עץ חיים (לר' חיים ויטאל בשם האריז"ל) שער ר"ח חנוכה ופורים פרק ו'
ואסתר רצתה להמשיך את הרחמים, והזכירה הוי"ה ביושר, "ויבא ה"מלך וי"המן ה"יום, ר"ת יהו"ה. והקדוש ברוך הוא הסכים עם אסתר בבחי' א', רחמים לישראל, ועם המן לבחי' א', דין להמן, נגוף ורפוא, נגוף להמן, ורפוא לישראל."

37. ספר הברית חלק ב' מאמר דרך הקודש פרק ט'
וימצא להם דוקא תיבות וכל ז"ה איננו שו"ה ל"י (אסתר ה'), ובוה כבר יש שם סוד גדול מסודות התורה, פקח עיניך וראה כי חתם עליה שם הוי"ה ב"ה בסופי התיבות, ודוקא מהופך לרמוז על מדת הדין אשר חשב המן להשליט על עם ישראל שעל ידי כן יוכל לשלוט בהם. ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשנאייהם, על פי מאמר אסתר י"בא ה"מלך וי"המן ה"יום (שם) אשר דברה עם אחשוורוש כמו כן בלשון (פרסי) או (טורסי), ויבא מלך הכבוד בראשי התיבות בלשון הקודש אשר העתיקו אנשי מרדכי וראשי אבות הזקנים, ויצא העתק מפיהם בהזדמנות האותיות והתיבות דוקא כסדר לרמוז על מדת רחמים אשר המשיכה אסתר על ישראל."

38. שם משמואל ריש משפטים, ר"ח אדר שנת תרע"ב, וז"ל,
"דהנה צירוף הוי' דחודש זה יוצא מס"ת עירה" ולשורקה בני' אתינו, ובכתבי האריז"ל דהי' צריך להיות הוי' מהופכת לגמרי, ומרדכי ואסתר בתפלתם הפכו לצירוף הנ"ל."

הארכת השרביט

39. מגילת אסתר פרק ה' פסוקים ב'-ד', וז"ל, "ב ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עמדת בחצר נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט:

ג ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך :
ד ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לו."

40. גמרא מגילה טו:, וז"ל, "אמר רבי יוחנן ג' מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה, אחד שהגביה את צוארה ואחד שמשך חוט של חסד עליה ואחד שמתח את השרביט. וכמה, אמר רבי ירמיה שתי אמות היה והעמידו על שתיים עשרה ואמרי לה על שש עשרה (ואמרי לה על עשרים וארבע), [רבי יהושע אומר עשרים וארבע ואמרי לה עשרים ושמונה (כ"ה גי' הילקוט שמעוני ב:תתננו)], במתניתא תנא על ששים וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב שיני רשעים שברת ואמר ריש לקיש אל תקרי שברת אלא שריבבת, רבה בר עופרין אמר משום ר"א ששמע מרבו ורבו מרבו מאתים."

41. גמרא יומא נד., וז"ל, "תניא נמי הכי ויראו ראשי הבדים יכול לא יהו זזין ממקומן ת"ל ויאריכו הבדים, יכול יהו מקרעין בפרוכת ויוצאין ת"ל ולא יראו החוצה, הא כיצד דוחקין ובולטין ויוצאין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה שנאמר צרור המור דודי לי בין שדי ילין."

42. גמרא סנהדרין ז., וז"ל, "ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחמתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחמתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן, אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וכתבי והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו, ולבסוף כתיב כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו'."

היפוך המדות ע"י תפילת מרדכי ואסתר

43. ניצוצי שמשון (לר' שמשון מאוסטרופולי) פרשת וארא, וז"ל,

[ועכשיו] נבין הדבר על בוריו, באיזה חלק הכה משה את היאור, בחלק המטה אשר תמיד בידו, כדי שיבא שם הוי"ה להיפך על דין, ולזה אמר משה הנה אנכי מכה במטה אשר בידו, ר"ל בחלק אשר בידו, כי צריך להפוך את המטה. אבל אצל הצור [ש]היה רחמים, ליתן לישראל מים, היה צריך ליקח המטה כסדר. ולזה אמר ד' ואת המטה אשר הכית בו את היאור יתקח בידו, כדי שיהיה שם הוי"ה כסדר.

והנה, גם כאן קשה כי כתוב ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו, ותיבות 'אשר בידו' מיותרות, כי בודאי השרביט היה בידו. אבל הנה אחשורוש מי שברצונו היה להחיות היה מושיט לו את שרביט הזהב, אבל אסתר [ש]היתה חשובה מאד בעיניו לא היה מושיט לה כדרך כל הארץ רק היה מהפך השרביט, והיינו החלק אשר תמיד בידו היה מושיט לה, ולזה אמר שרביט הזהב 'אשר בידו'.

אבל אסתר אמרה בדעתה, (אם) המלך עושה לי כבוד להושיט לי החלק אשר בידו, אבל אני לא אגע בזה החלק כי הוא זלזול במלכות, ותקרב אסתר ותגע 'בראש השרביט', רצה לומר החלק השני כדרך שהכל עושין, ועבור זה היתה צריכה להלוך כל אורך השרביט. ובזה מדוקדק הפסוק 'ותקרב' אסתר ותגע בראש השרביט, ודוק היטב. (קהלת משה)"

"וקשה, הלא ידוע מאמר הגמרא (מגילה טו): שהשרביט היה ב' אמות ומפני כבודה של אסתר נשתרבה עד ששים אמה וי"א עד מאתיים אמה כדי שלא להטריח את הצדקת, נמצא שהשרביט היה מגיע עד אסתר, ולמה כתוב ותקרב אסתר, דמשמע שהיתה צריכה להתקרב - לא היה לו לכתוב רק ותגע בראש השרביט.

ויש לומר דהנה איתא בכתבי האריז"ל על הפסוק (בפי וארא) ויאמר משה כה אמר ד' הנה אנכי מכה במטה אשר בידו את היאור, והתיבות 'אשר בידו' מיותרות, כי מי לא ידע שהמטה יהי בידו כשיכה את היאור. ובפי בשלח כתיב ואת המטה אשר הכית בו את היאור יתקח בידו הנני עומד שם לפניך על הצור, וגם כאן תיבות 'יתקח בידו' מיותרות, כי בודאי את המטה יקח בידו ולא באבר אחר.

אבל ידוע שהמטה היה נרשם בו שם של הוי"ה, וזה ידוע כי שם של הוי"ה אם הוא כסדר הוא עושה רחמים ולהיפך הוא עושה דין, כי (מי הוא זה ואיזה הוא) [צ"ל יבוא המלך והמן היום] הוא רחמים, וכל זה איננו שוה לי הוא דין. נמצא כשהיה צריך משה להכות את היאור היה צריך להפוך את המטה, כדי שיבא שם הוי"ה בהיפך, כי דין צריך כאן, להפוך היאור לדם, ואצל הצור שהיה צריך רחמים, ליתן לישראל מים לרוות צמאונם, היה צריך ליקח המטה כסדר שיבא שם של הוי"ה כסדר.

44. קול אליהו (להגר"א מווילנא) פרשת בלק

"ויען בלעם ויאמר וגו' לא אוכל לעבור את פי ה' אלקי לעשות קטנה או גדולה (במדבר כב יח). ויש לדקדק דהא אם קטנה לא יוכל לעשות ממילא מובן שמכל שכן גדולה לא יוכל לעשות, ולכאורה התבות או גדולה מיותרות, אמנם יבואר על פי דרשתם במדרש פליאה על הפסוק וישם ה' דבר בפי בלעם וגו' חד אמר חכה הדא הוא דכתיב מה אקוב וגו', וחד אמר רסן הדא הוא דכתיב מה אזעום וגו'.

והנה לכאורה דברי המדרש הללו הם סתומים מאוד, אמנם יבואר דהנה החילוק בין רסן לחכה הוא, דחכה הוא מחט כפוף שנכנס בלשון הדג ודוקרו שלא יוכל להוציאו לחוץ, ורסן הוא להיפך שלוחץ את שפתי הבהמה דוחק עצום עד שמתוך הלחץ זו הדחק מוציאה לשונה לחוץ.

וי"ל דשני המד"א הנז"ל לא פליגי, מר אמר חדא ומר אמר חדא כי באמת לשניהם הוצרך פעם לחכה לעצור לשונו בתוכו, ופעם לרסן להוציא לשונו לחוץ לדבר יותר, והוא כי תמיד היה חותר רק לקלל את ישראל כי באמת היה שונאם יותר מבלק כפירש"י ז"ל על הפסוק וגרשתיו, ר"ל מן העולם, ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ וכו' ובלעם היה שונאם יותר מבלק ע"ש, והנה ידוע דשם אלקים מורה על דין ותחילתו דהיינו קל הוא שם מדת החסד [כמ"ש הכתוב חסד קל כל היום], והשם הוי"ה הוא רחמים, ותחילתו דהיינו י"ה מורה על דין [כמ"ש הכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה]. והנה בלעם, רצה תמיד לעורר הדין על ישראל בהזכירו עליהם שמות המורים על דין, אבל הקב"ה החפץ חסד ברחמיו שם דבר בפיו בעת שרצה לקללם שלא יוכל

מוכרח להזכיר רק השם הוי"ה, ואין ביכולתי להוציא מפיו רק שתי שמות הללו חסד ורחמים, וז"ש הלא את אשר ישם ה' בפי אותו אשמור לדבר.

והשתא יבואר הפסוק הנ"ל שהתחלנו בו, אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלקי, ר"ל שהם שמות רחמים ודין, לעשות קטנה ר"ל דהיינו משם הוי"ה לקצר באותיות ולומר רק השם י"ה, או גדולה דהיינו לומר השם אלקים, דכשאנכי מתחיל בשם אלקים לא אוכל לגמרו ולהגדילו, כי החכה והרסן עומדים לשטן נגדי, ומכריחים אותי פעם להאריך ופעם לקצר, היינו להקטין ולהגדיל. (עולם עשיה דף ק"ד ע"ב, וקצת מזה בס' פנינים יקרים)."

להזכיר עליהם שמות הדין רק שמות הרחמים, דהיינו כשהתחיל להוציא מפיו השם אלקים דהוא דין אז שם בפיו חכה לדקור בלשונו שלא יוכל לגמור כל השם רק התחלתו, דהיינו שם א"ל דהוא חסד, וכשהיה רוצה להזכיר עליהם השם י"ה דהוא ג"כ דין, אז שם רסן בפיו להכריחו להוציא לשונו ולגמור את כל השם הוי"ה שהוא רחמים כנז"ל.

וזהו שאמר מה אקוב לא קבה א"ל, פי' איך אקוב אם זה השם קל אינו על הקללה ודין, כי אם על חסד, דהיינו ע"י החכה אין ביכולתי לגמור השם אלקים, ומה אזעום לא זעם הוי"ה, ר"ל איך אזעם אם זה השם של הוי"ה איננו מורה על זעם ורוגז, דהיינו ע"י הרסן אנכי

45. מגילת אסתר פרק ז' פסוק ז', וז"ל, "והמן עמד לבקש על נפשו מאסתר המלכה כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך."

46. פרי עץ חיים (לר' חיים ויטאל בשם האריז"ל) שער ר"ח חנוכה ופורים פרק ו'
"כי כלתה אליו הרעה, ס"ת יהו"ה רחמים ביושר"... ואם תדקדק בבי' תיבות כי ראה, ס"ת י"ה, לומר כי בשיתוף בי' שמות אלו נפעל הכל, י"ה יהו"ה, כנודע אם עונות תשמר י"ה אדנ"י מי יעמוד, והבן זה.

47. תוספות ברכות ג. ד"ה ועונין יהא שמיה הגדול מבורך, וז"ל, "מכאן יש לסתור מה שפי' במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו, כדכתיב (שמות יז) כי יד על כס י"ה שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק, ופירושו כך יהא שמיה- שם י"ה, רבא - כלומר שאנו מתפללין שיהא שמו גדול ושלם, ומבורך- לעולם הוי תפלה אחרת, כלומר ומבורך לעולם הבא."